
NYELVI ÉRINTKEZÉSEK AZ ÉRMELLÉK TERÜLETÉN A VÍZNEVEK TÜKRÉBEN

1. A nyelvi érintkezés helynévanyagra gyakorolt hatásáról alapos elemzést legutóbb PÓCZOS RITÁTÓL (2010) olvashattunk, aki bemutatja a helynévrendszerek kölcsönhatását kétnyelvű közegben. Hangsúlyozza, hogy „ha egy meghatározott időszak népességi összetételére vagyunk kíváncsiak, a névadók helyett a korabeli névhasználókat kell felderítenünk” (PÓCZOS 2010: 7). Ez a szintézis olyan korábbi monográfiák módszerének továbbfejlesztése, amelyek metodológiailag meghatározó elvekre épülnek, s alapvető gondolatuk, azaz az etnikai viszonyok helynevek alapján történő megállapítása máig érvényes (MELICH 1925–29; KNEZSA 1938, 1942). PÓCZOS könyvének elsődleges célja ennek megfelelően a magyar–német kétnyelvű vidékek névrendszerét jellemző szabályszerűségek felfedezése. A vizsgálat során a névadási indítékok rendszeréből olyan névadási modelleket emel ki, amelyek megvilágítják a többnyelvű vidék speciális névadási és névhasználati szokásait a nevek közti funkcionális kapcsolat megléte vagy éppen annak hiánya szerint (PÓCZOS 2009: 17).

A fentebb vázolt gondolatok alapján a Körösök vízgyűjtőjéhez tartozó Ér víznév-kincsét mutatom be a nyelvi rétegek tükrében. A nevek magyar és idegen nyelvű megjelenítésében szükségesnek tartom a kronológiai sorrend felállítását, hiszen a hidronimák változása nem csupán természeti tényezők eredménye, hanem történelmi erők és társadalmi, illetve etnikai kölcsönhatások hozadéka is. Ezek változása és váltakozása az idők folyamán igen érdekes és sokszínű képet mutat.

2. Az Ér területéhez tartozó nevek összegyűjtésekor elsősorban két forrástípust használtam fel: egyrészt helynévtárakat (PESTY, ETH., HA.) és szótárakat (FNESz., KMHSz.) néztem át, másrészt részletes, nagyobb felbontású térképeket a névadatok lokalizálása céljából. Mindkét eljárás során a hiteles, megbízható és minél bővebb regisztereket választottam, így az egyszeri előfordulású patakneveket is felvettem a gyűjtésbe. Mivel a nevek nagy része Románia területén lelhető fel, a román közigazgatás kataszteri víznév-jegyzéke (Admin.) mai, természetesen román nyelvű adatokat tartalmazó adatbázisának ebbe a vízgyűjtőbe tartozó folyókat jelölő vízneveit is beépítettem az elemzésbe, mert ezek a nevek jobban segítik a tájékozódást a mai vízrajzi térképeken.

Dolgozatom forrásanyagát tekintve megpróbáltam olyan összefoglalásokat keresni, amelyek nem csupán vármegyéenkénti bemutatást biztosítanak, hiszen természetesebben adódik, hogy a folyó vízgyűjtő területén szereplő vízneveket a folyó haladási iránya szerint csoportosítsam. Ennek megfelelően a teljes Magyarország területére vonatkozó történelmi földrajz részletes leírásait, nagyobb szintéziseit részesítettem előnyben a nevek összegyűjtése során, illetve olyan munkákat, amelyek egy-egy nagyobb vízszakaszt mutatnak be. A geográfiai jellegű munkák közül HUNFALVY JÁNOS „A Magyar Birodalom természeti viszonyainak leírása” (1863) című műve biztosítja a vizsgált terület részletes áttekintését, melyet a GYÖRFFY-féle történelmi földrajz ide vonatkozó részeivel egészítettem ki.

Bár az adattárak nélkülözhetetlensége vitathatatlan (KISS 2009: 107), az adatgyűjtésben legalább akkora segítséget nyújtanak a víznevekben gazdag térképek is. A katonai felmérések térképei közül a másodikat és a harmadikat néztem át: a franciskánus térképet (1806–1869), valamint az Erdélyben (1869–1873), illetve Magyarországon és a Partiumban megvalósuló (1872–1884) felmérés releváns térképszelvényeit. Románia 1: 130 000 méretarányú térképe (AtlR.) és vízügyi jegyzéke (Admin.) szintén nagy segítséget nyújtott a nevek azonosításában.

3. Az elemzést megelőzően röviden bemutatom az Ér földrajzi elhelyezkedését és a terület etnikai összetételét. Az Érmelléki-hegységben eredő Ér a Partium északnyugati részén található. Keleten az Érmelléki-dombvidék képez átmenetet a Réz-hegység nyúlványai felé, míg a folyó völgy nyugati határát a Nyírség és a Nagy-Sárrét alkotja. Az Ér és az Érmellék fogalma igen szoros kapcsolatot mutat, de korántsem jelentik ugyanazt. Vízrajzi szempontból az Érmellék szinte teljesen az Ér vízgyűjtő területével azonosítható, bár az Ér folyosó völgyét nem lehet megnyugtatóan csupán a Körös-síkság vagy kizárólag a Szamos-síkság részének tekinteni. A lecsapolás után a folyosó völgy vízrajzi szempontból egyértelműen a Berettyóhoz, vagyis a Körös-síksághoz lett csatolva, de északkeleten szélesebben kapcsolódik a Kraszna-síksághoz (mely a Szamos-síkság része), azonfelül semmilyen konkrét tájelem nem járul hozzá az ettől történő elválasztáshoz, semmilyen választóvonal nem ismerhető fel közöttük. Tehát az Érmellék földrajzi fogalma nemcsak a települések alapján tágult ki, hanem kiterjedt a geomorfológiailag hasonló tájegységekre is. Így történhetett meg az, hogy a középkorban csak néhány települést tekintettek az érmelléki vidék határának, később azonban a Tasnádi-dombvidék településeit, sőt egy időben még Margittát is ide sorolták. Ma érmellékieknek mondjuk az Ecsedi-láp és a Kraszna-síkság, a Tasnádi-dombvidék, a Szalacs-Székelyhid-dombok és a nyírségi homokbuckák településeit és vidékét, továbbá a nagykarolyi síkvidéken előforduló néhány települést is. A kistérséghez legközelebbi nagyvárosok Nagykároly és Nagyvárad, az Érmellék központja pedig Érmihályfalva. Ez a terület társadalomföldrajzi, néprajzi és kulturális szempontból is rendkívül gazdag, s vízrajza és természetföldrajza is sajátosságos.

A pártiumi tájegység földrajzi körülírása után térjünk át annak fő folyójára. Az Ér (rom. *Ier* vagy *Eriu*) pontos bemutatását HUNFALVYNÁL is olvashatjuk (1863: 385–415), itt azonban egy közelmúltban megjelent kiadványban (SZILÁGYI 2008: 9–24) található újabb kori leírás szerint jelenítem meg a tárgyalt kistérséget. A folyó a Szekeresi-erdőben ered (Alsószipor község, Szatmár megye), a Kraszna dombvidékén. Néhány kilométerrel a forrás után, Újnémet falunál már el is éri a síkságot, ahol észak-északnyugat felé halad, majd Érkávásnál délnyugati irányba fordul. Bihardiószeg alatt éri el az államhatárt, nem sokkal ezután, már magyar területen (Pocsajnál) beömlik a Berettyóba. A valamikori több folyóággal, sok holtággal, vízfoltokkal és nagy kiterjedésű mocsárfoltokkal tarkított folyóvizet napjainkban 90 km hosszan gátak közé szorított csatornába kényszerítették. A folyó a következő településeket érinti: Újnémet, Krasznamihályfalva, Érszentkirály, Érmindszent, Érkávás, majd a folyosó völgybe beérve a települések a folyó két oldalán sorakoznak fel: Vezend, Pórtelek, Iriny, Érdengeleg, Érendréd, Érvasad, Gálospetri, Értarcsa, Érkeserű, Csokaly, Bihardiószeg (a jobb oldalon), valamint Érhatvan, Érszodoró, Újpér, Szilágypér, Szalacs, Ottomány, Adony, Asszonyvására, Kiskereki, Székelyhid, Nagyággya és Jankafalva (a bal oldalon). A Ér 60 bal oldali mellékága közül

a nagyobbak közé sorolható a Kecec, a Csaholyi-patak, a Tasnádi-patak, a 24 jobb oldali közül pedig a Vetésgát, a Szalacs-ér, a Móka-patak és a Fűzek.

A felsorolt településnevek többféleképpen kapcsolódnak vizsgálandó vízneveinkhez. A pontos lokalizáláson kívül egyrészt erős motivációs tényezőkként érvényesülnek a kisebb vizek elnevezési aktusában, másrészt lakosságuk demográfiai mutatója jól megvilágítja a víznevek nyelvi rétegeit. Ennek megfelelően, ha összevetjük a helységnevek népességi adatait a víznevek magyar és román aránypárjaival, láthatjuk, hogy azok koronként milyen változási tendenciát mutatnak.

Köztudott, hogy a Székelyföld és Kalotaszeg mellett itt élt még nagyobb tömbben magyarság. Bár a 2011-ben végzett romániai népszámlálási mutatók tanúbizonysága szerint az érmelléki települések lakossága többségében már román, mégis találunk olyan, a 11–12. századtól adatható településeket, amelyekben a magyar lakosság ma is abszolút létszámfölényben él (pl. Mihályfalva, Gencs, Ottomány, Szalacs, Szentjobb). Számos faluban a magyar lélekszám csak kis mértékben marad alul a románnal szemben; ilyen Érkörös és Érmindszent (ma Adyfalva). Csög, Érkávás, Magyarcsaholy, Mezőterem, Piskolt, Szödemezer és Tasnádszántó területén még 20–30%-ban él a magyarság, Girolt, Illéd, Kegye, Vezend viszont a felmérés szerint nem rendelkezik magyar lakossággal. Míg Bihar megyében a román lakosság van kétharmados többségben, addig az Érmelléken ez az arány megfordul. Ennek magyarázata, hogy a Szatmár megyében élő magyar kisebbség majd egyharmada az Érmellék területén él, és a folyamatos lélekszámbeli csökkenés ellenére részaránya közel kétharmados. A kistáj magyar kisebbségi átlagát (62%) a három városból kettő (Érmihályfalva, Székelyhíd) éri el, tíz község közül pedig kilencben van magyar többség (SZILÁGYI 2008: 6).

A vizsgált tájegység településeinek alapításában a magyaron és a románon kívül számos egyéb nép is részt vett. A helynevek jelentős hányada magyar eredetű, de találunk egyéb etnikummal kapcsolatos helységneveket is, mint a szláv eredetű *Szalacs*,¹ az *Újnemet*, illetve a vallon telepesek nevét őrző *Érolaszi* falunév.

RÁCZ ANITA az 1600-ig adatolt településnevek alapján az ómagyar kori Bihar megye etnikai viszonyait vázolta fel, és megállapította, hogy a 17. századig előforduló idegen származású helynevek döntő többsége (54) a román nyelvből került át a magyarba (2004: 64). Az ilyen eredetű nevek legkorábban a 14. században bukkannak fel; magának a népnek a 13. század előtti jelenlétére semmi nem mutat. A bizonyosan román eredetű nevek közül a legkorábbi az 1374-ből fennmaradt *Dombrovica* településnév. Ebben a megyében elenyésző azoknak a helységneveknek a száma, amelyeket már a forrásokban is csak románul neveznek meg, Szatmár megyében pedig még kevésbé jellemző az eredetileg román helységnevek megléte.

A fent bemutatott gondolatok jól tükrözik, hogy a magyar településnevek idő- és számbeli fölénye kétségbevonhatatlan, s ez a víznevekre is messzemenően igaz. Ennek a régióknak a víznévkinccse a Körösök három fő ágához, illetve a Berettyóhoz viszonyítva szerényebb ugyan, de maguk a nevek több szempontból is igen árulkodóak. A vizsgált 84 denotátum közül 11 patak nevére nem találtam magyar nyelvű megfelelőt, csupán

¹ A településnév a *Zoloc* ~ *Zoloch* személynévből ered (1213/550, +1252/270, ÁSzt. 855; RÁCZ 2007: 250; FNESz. *Szalacs*), további magyarázatok viszont a sószállítás hozzák kapcsolatba a nevet, szlávból lefordítva 'sólerakóhely' értelmezéssel, hiszen a település kapcsolatban állt Észak-Erdély fő sólerakodóhelyével (KNIEZSA 1938: 414, 1942: 191; JAKÓ 1940: 53, 344).

román adatot. Ezek között olyanok is előfordulnak, amelyeknek magyar eredete kétségtelen, hiszen a magyar alak adattári vagy térképi előfordulása híján is könnyen kikövetkeztethető a magyar etimon. Ilyen a rom. *Vetijgat* (ejtsd: *vetizsgát*), amely a *vetés* + *gát* összetétel eredménye. A zöngéesség szerinti részleges hasonulás következtében végbement mássalhangzó-változások ($s > zs$) és az *i*-zö nyelvjárásnak megfelelő *vetés > vetis* alakok átvételével jött létre a rom. *Vetijgat* víznév. Ez a nyelvi jelenség azt bizonyítja, hogy az eredeti alak magyar szóösszetételre vezethető vissza; erre adatot egyelőre térképen nem találtam, csupán egy érmelléki leírásban (SZILÁGYI 2008: 15). Hasonlóan, hangzás alapján felismerhetően magyarból lett román nevek a rom. *Raț* (ejtsd: *rác*), rom. *Vale Gatuluj* 'gát pataka', rom. *La forrás* 'a forrásnál'. Román melléknévvel egészült ki az *Ér* román neve, a *Ierul Rece* 'Hideg Ér'. Nem közsőzóra, hanem településnévre vezethető vissza a víznevek közül a *Ghirolt* (m. *Érgirolt*, rom. *Ghirolt*), *Săuca* (m. *Szödemeter*, rom. *Săuca*), *Sânmiclăuș* (m. *Krasznaszentmiklós*, rom. *Sânmiclăuș*), *Vezendiu* (m. *Vezend*, rom. *Vezendiu*), amelyek metonimikus helynévadással keletkeztek. A román lakosság az Érmellék szatmári részén számosabb, ennek megfelelően itt több a román víznév; közülük egyelőre bizonytalan eredetű a *Ciripicea* és a *Timiș*.

Kétségtelen, hogy a korai helynevek rendelkeznek a legjelentősebb bizonyító erővel egy-egy terület hajdani etnikai térképének a megrajzolásában. Helyhez és időhöz kötöttségük olyan lényeges információkkal bír, amelyek segítségével megtudhatjuk, hogy egy régióban milyen nyelvű népcsoport használta a helynévallományt. Fontos, hogy nem a névadók, hanem a névhasználók népességi összetétele alapján vonjunk le következtetéseket, mert a két csoport jelenléte között a helynevek életében akár több évszázad is eltelhet.

Az érmelléki víznevek többségének magyar nyelvű elsődlegessége vitathatatlan. A terület történelmi jellegéből fakadóan a település- és víznevek egyaránt magyarok, kivételt csupán néhány helységrév képez. Ahhoz, hogy a nevek életében bekövetkező változásokat nyomon követhessük, az ugyanazon denotátumot jelölő vízneveket a lehetőségekhez mérten a lehető legpontosabban kell lokalizálnunk. Ennek a műveletnek legalább két buktatója van: egyrészt az új és részletes térképek hiánya, másrészt az Ér vízrendszerében véghezvitt változtatások (pl. lecsapolás, csatornába terelés), amelyek markáns nyomot hagytak a névanyagban. Sajnos a két- vagy többnyelvű erdélyi térképek gyártása nem jellemző manapság (ismereteim szerint a legutóbbi ilyen az 1: 500 000 méretarányú Erdély-térkép), így egyenes út visz vagy inkább taszít az államnyelv érvényesülése felé a víznevek esetében is. Bár térképen magyar nyelvű pataknevet ma nemigen találunk, a román forma olvasata egyelőre őrzi azt a nyelvet, amelyen a név született (pl. rom. *Vetijgat*).

4. Az időrendi felosztásban a századok szerinti elkülönítést választottam, de az adatok mennyiségi mutatói alapján indokoltnak láttam a korai időszakot összevonni. Így az első periódus az általam gyűjtött nevek legkorábbi előfordulása szerint a korai ómagyar korig nyúlik vissza, és a 16. századdal zárul. Ebben a tartományban összesen öt forduló a releváns adattárak, monográfiák szerint (JAKÓ 1940, HA. 1, ORTVAY 1882, Gy.). Maga az *Ér* Anonymusnál, LIPSZKYNél, PESTYNél, ORTVAYNál, GYÖRFFYNél és a KMHSz.-ben is több néven szerepel (*Humusover*, *Humusouer*, *Her*, *Omsó-ér*, *fluvius Erwyze* stb.), a román térképeken pedig *Ier* vagy *Ieriu* alakkal találkozunk. Az ide tartozó víznevek bizonyára a jelölt folyók nagyságának köszönhetik korai lejegyzésüket; közülük három, a *Közép-ér* (1338: *fluvius Kuzeper*), a *Kegye-patak* (1338: ? *fluvius Chegze*) és a *Mohos* (1329: *Mohus fluvius*) JAKÓ monográfiájában szerepel a 14. századi adattári szócikkek

között; a negyediknek, a 13. században lejegyzett *Körtvély-ér*-nek (1295/1423: *Kerthweler*, Gy. 1: 510) csak egy 15. századi másolata maradt ránk első ismert megjelenésként.

A második, a 16. századtól a 19. századig tartó időintervallum összesen 28 névadatot foglal magába, az ETH. 3. (15 db) és a második katonai térképen lévő víznevek (13 db) alapján. Az eddig gyűjtött adatok javarészt magyar alakulatok, bár néhány korai előfordulás latin szövegbe ágyazódik (pl. *fluvius Kuzeper*). Ebben a században feltűnnek olyan kevert nyelvű víznevek, amelyek román és magyar lexémákat, illetve toldalékokat egyaránt tartalmaznak. Az agglutináló magyar nyelv és a nagyrészt flektáló román nyelv találkozásánál ez a tendencia a nevek szerkezetében változatosan érvényesül. Megfigyelhető, hogy SZABÓ T. ATTILA gyűjtésében a magyar névhez csupán néhány rag (elsősorban helyhatározórag) járul, mint a román *la* prepozíció (amely a magyar '-nál, -nél' helyhatározóagnak felel meg), ahogyan azt a *La forrás* víznév is bizonyítja (ETH. 3: 226). Ha birtokos eset áll fenn, akkor a magyar víznév általában a 'valaminek vagy valakinek a patakánál' jelentésű román prepozíciós formával egészül ki, tehát a magyar hidronima román vízrajzi köznevet kap. Ilyen a *La Vale Gatuluj*: a prepozíciót a 'patak, völgy' jelentésű román *vale* követi, ezt pedig a m. *gát* szó, amelyhez járul az *u* kötőhangzó és a rom. *lui* (ejtsd: *luj*) birtokos személyjel. A román prepozíció szemantikai megfelelője a *felé* névutóval is azonosítható, s az adatközlők élőbeszédét tükrözi. A térképeken ún. hivatalos formákkal találkozunk; ezekben a fent tárgyalt prepozíció többnyire elmarad, a földrajzi köznévi alaptag pedig megszilárdul (pl. *Vale Szekeresuluj*, *Valea Domoszlo*). Ez utóbbi szerkezetében is fellép bizonyos formai kettősség, mert a rom. *vale* alaptag lehet határozatlan, ezt zéró morféma fejezi ki (a magyarban ez 'egy patak'-ként jelentkezik, de a románban jelöletlen), vagy határozott, amely jelen esetben az alapszó neméhez igazodó nőnemű *-a* végződésben jut kifejezésre (*valea*). A *Valea Szalului* pataknév esetében nem dönthető el megnyugtatóan a név második részének nyelvi hovatartozása, mert a *Szaluluj* bővítményi rész visszavezethető egy magyar és két román lexémára egyaránt. Ha a m. *szál* szavunkat tekintjük a szó etimonjának ('szálfa, szálerdő' jelentéssel), akkor az rom. *-lui* birtokos személyjellet kap. Ismerve a növény- és víznevek kapcsolatát, ez a feltevés megállja a helyét, ugyanakkor figyelembe kell venni a rom. *sal* (ejtsd: *szál*) 1. 'tutaj', 2. 'jegenyenyár', 3. 'parafa' alakot is, sőt a rom. *sat* 'falú' köznévi elírásának a lehetősége is felmerül, hiszen a *Falu pataka* típusú elnevezés igen elterjedt forma, a Körösök románlakta területén nyolc alkalommal szerepel.

A harmadik kijelölt korszak csupán a 19. századot öleli fel. Ide vonatkozóan három olyan forrásmunka említhető, amely nagyobb mennyiségű (47 db) víznévadatot tartalmaz: a harmadik katonai térkép (19 db), HUNFALVY geográfiai leírása (16 db), PESTY adattára (9 db), továbbá az ETH. 2.-ben is szerepel 3, ebbe a kategóriába tartozó víznév. Míg az előző kor víznévanyagában a román nevek aránya 23% volt, ebben a században csökken a mennyiségi mutató. A változás egyik oka az lehet, hogy a vizsgált korszakban ezen a területen is a magyar volt a hivatalos nyelv, így a SZABÓ T. ATTILA gyűjtéséből származó nem levéltári, hanem élőnyelvi adatokhoz viszonyítva ebben az időszakban kiszorultak a nem hivatalos, román megnevezések. A víznevek ekkor még világosan tükrözték a vízfolyást elnevező nép etnikumát, jóllehet a terület lakossága korántsem homogén a több száz éve tartó román beszivárgás következtében. Hangsúlyozandó, hogy e kategória víznevei az elnevezők nyelvi hovatartozását még őrzik ugyan, de a térképeken és az

adattárakban szereplő magyar nevek között a század második felét jellemző magyarosítási mozgalomnak megfelelően találunk néhol románból magyar nyelvre adaptált neveket is (pl. *Lázuri-patak*), így az ide tartozó nevek nem nyújtanak biztos támpontot a különféle nemzetiségek aránybeli megállapításához. Szinte minden lehetséges névadási forma érvényesül az ide tartozó névadatok esetében. Legnagyobb számban a településnevekből alakult víznevek csoportja jelenik meg (11 db), olyan nevekben, mint a *Csáni-csermely*, *Orbói-patak*, *Szakácsi-patak*, *Csögi-patak* stb. A víz valamely tulajdonságát jelöli például a *Sebes-ér*, *Szagos-patak*, *Fekete-patak*, növényzetre utal a *Vörös nád*, *Gánás*.²

A negyedik és egyben utolsó kategória a 20. század vízneveit öleli fel. Ez a század gyökeres történelmi változást hozott, amely a nevek életében is erősen érezteti hatását. A század második felében készült térképeken kivétel nélkül román neveket találunk, amelyek magyarból való átültetése még nyomon követhető; kivételt csak néhány román név képez. A településnévből metonimikusan keletkezett víznevek román párja sok esetben hangzás szerinti átültetés, nem fordítás: a *Kecec-patak* vagy *Kékéc-patak* román neve *Checheț*, Szántó település pataka *Santău*, a *Csáni csermely* románul *Cean*, Ráctanya pataka *Raț*, a *Szarvadi csermely* románul *Sărvăzel*,³ a *Péeri* [sic!] *csermely* román neve *Pir*, Krasznaszentmiklós pataka *Sănmiclăuș*, Vezend vize *Vezendiu* stb. Egy denotátumnak igen sok névváltozata lehet egyazon nyelven belül, és a kör csak bővül, ha ugyanarra a névre idegen nyelvű adat is születik. Ilyen a Mihályfalva környékén folyó *Móka-patak* vagy *Moka-ér*, amely a román térképeken az *o* hang hosszú vagy rövid időtartama szerint változik *Mouca*, illetve *Moca* alakban. Találkozunk olyan névadattal is, amelyben csupán az alaptagként szolgáló vízrajzi köznevet fordították le románra, a bővítményi részt pedig fonetikailag és morfológiailag adaptálták (pl. m. *Mikó-patak*, rom. *Valea Micăului*), de előfordul, hogy a bővítményi részt csak részben és fordítás útján veszik át a román adatba (pl. m. *Feketevölgyi patak*, rom. *Valea Neagră* 'fekete patak').

Végezetül néhány szó az egy- és kétnevűség statisztikai mutatóiról. A négy korszak lehetőséget adott arra, hogy a vizsgált víznévanyag nyelvi zónáit feltárhassuk, jobban megismerjük. A vizsgált vízgyűjtő folyóit összesen 75 magyar, 33 román és 3 latin név jelöli. Ha ezeket a számokat összeadjuk, láthatjuk, hogy a kapott eredmény jócskán meghaladja az említett 84 denotátumot, hiszen találunk olyan objektumot is, amely két vagy akár több névvel is rendelkezik. Az is kitűnik, mennyire elmarad a román névadatok száma a magyarokéval szemben. Ez annak tulajdonítható, hogy megjelenésük igen kései, nagyrészt a 20. századra esik.

5. Dolgozatomban az Ér vízrendszeréhez tartozó vízfolyásokat jelölő nevek előfordulásának nyelvi rétegeit kíséreltem meg bemutatni adattári és térképi megjelenítések alapján. Arra törekedtem, hogy minél több víznevet összegyűjthessek ezekből az írott forrásokból, de a vizsgálat korántsem teljes, hiszen ennek a tájnak nyelvi állapotáról hiteles képet csupán a helyi gyűjtés biztosítana. Bár a demográfiai adatokat általában nem

² A név eredeti alakja, a *gálna* igen sok jelentéssel bíró növénynevet takar: 1. 'a bodzafélékhez tartozó fás növény, amelynek virágai bogernyőben állnak'; 2. 'berkenye'; 3. 'kecskerágó'; 4. 'iglece'; 5. 'rekettye(fa)'; 6. 'zsombor'; 7. 'ribizli'; 8. 'tüdőfű'; 9. 'hunyor'; 10. 'kesernyés csu-csor'; 11. 'galagonya' (TESz.)

³ Érdekes, hogy a *Szarvad* név kicsinyítő (vagy helynévképző) *-d*-jének a szerepét a román adatban szintén kicsinyítő képző *(-el)* tölti be.

szokták kétségbe vonni, hadd fejezzem be ezt a tanulmányt egy személyes élménnyel. Idén alkalmam nyílt elmenni Alsószoporra (Supuru de Jos), az Ér forrásvidékére. Egy román, ortodox vallású családot kerestem, amelynek a vezetékneve *Saraz* (ejtsd: *száráz*) volt, és egy járókelőtől megkérdeztem románul, hogy merre találok az illető család házáat. Felismerve magyar akcentusomat, magyarul kérdezett vissza: „Szárázékat keresi?” A 2002-es népszámlálási adatok szerint e falu másfélezer lakosának mindössze 3%-a magyar. Az elmúlt 10 év lélekszámbeli csökkenése vajon nem érte utol ezt a falut? Vagy akkora szerencsém lett volna, hogy éppen a közül a néhány magyar közül találkoztam össze egygyel? Aligha. Igaz, népszámlálást nem végezhetünk minden olyan településen, amelyet valamilyen szempontból vizsgálunk, de valóban hiteles adatokhoz csak saját helyi gyűjtéssel lehet jutni.

Hivatkozott irodalom

- Admin. = Administrația Națională Apelor Române – Cadastrul Apelor. București, 1971.
 Anonymus = Anonymus: *Gesta Hungarorum*. Hasonmás kiadás. Budapest, 1975.
 AtlR. = *Atlas rutier – România*. Editura Sport-Turism. Direcția Topografică Militară. București, 1981.
 Erdély-térkép = *Erdély, Ardeal, Siebenbürgen, Transylvania háromnyelvű térkép magyar településnevekkel*. Budapest, é. n.
 ETH. 3. = HAJDÚ MIHÁLY – SEBESTYÉN ZSOLT kiad. 2002. *Szilágy megye*. Szabó T. Attila Erdélyi Történeti Helynévgyűjtése 3. Budapest.
 HA. = HOFFMANN ISTVÁN – RÁCZ ANITA – TÓTH VALÉRIA 1999. *Helytörténeti adatok a korai ómagyar korból*. 1–2. Debrecen, 1997–1999.
 HKFT. = *Harmadik katonai felmérés 1869–1887, a Magyar Szent Korona Országai 1: 25 000*. Arcanum Adatbázis Kft. Budapest, 2007. DVD.
 HUNFALVY JÁNOS 1863. *A Magyar Birodalom természeti viszonyainak leírása*. 1–3. Pest.
 JAKÓ ZSIGMOND 1940. *Bihar megye a török pusztítás előtt*. Település- és népiségtörténeti értekezések 5. Erdélyi Tudományos Füzetek 194. Budapest.
 KISS MAGDALÉNA 2009. Toponimele din Transilvania în culegerile lui Frigyes Pesty și Attila Szabó T. In: SARAMANDRU, NICOLAE – NEVACI, MANUELA szerk., *Lucrările celui de Al Doilea Simpozion Internațional de Lingvistică*. Bukarest. 107–13.
 KNIEZSA ISTVÁN 1942. *Erdély víznevei*. Kolozsvár.
 KNIEZSA ISTVÁN 1938/2000. *Magyarország népei a XI. században*. Kisebbségkutatás Könyvek. Budapest.
 LIPSZKY, JOANNES: *Repertorium locorum objectorumque in XII. tabulis mappae regnorum Hungariae, Slavoniae, Croatiae et confinium militarium magni item principatus Transylvaniae*. Buda, 1808.
 MELICH JÁNOS 1925–1929. *A honfoglalás kori Magyarország*. Budapest.
 MKFT. = *A második katonai felmérés. A Magyar királyság és a Temesi bánság nagyfelbontású, színes térképei. 1819–69*. Arcanum Adatbázis Kft. Budapest, 2005. DVD.
 ORTVAY TIVADAR 1882. *Magyarország régi vízrajza a XIII-ik század végéig*. 1–2. Budapest.
 PESTY = HOFFMANN ISTVÁN – KIS TAMÁS szerk. 1996, 1998. *Pesty Frigyes kéziratosa helynévtárából, 1864. Bihar vármegye*. 1–2. A Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Intézetének Kiadványai 65–66. Debrecen.
 PÓCZOS RITA 2009. Etnikai viszonyok tükröződése a helynévmodellekben. In: HOFFMANN ISTVÁN – TÓTH VALÉRIA szerk., *Helynévtörténeti tanulmányok* 4. Debrecen. 17–34.

- PÓCZOS RITA 2010. *Nyelvi érintkezés és a helynévrendszerek kölcsönhatása*. A Magyar Névarchívum Kiadványai 18. Debrecen.
- RÁCZ ANITA 2004. Népeességtörténet és helynévkutatás. A régi Bihar megye etnikai viszonyaihoz. In: HOFFMANN ISTVÁN – TÓTH VALÉRIA szerk., *Helynévtörténeti tanulmányok* 1. Debrecen. 63–89.
- RÁCZ ANITA 2007. *A régi Bihar vármegye településneveinek történeti-etimológiai szótára*. A Magyar Névarchívum Kiadványai 12. Debrecen.
- SZILÁGYI FERENC 2008. *Érmellék*. In: EKÉNÉ ZAMÁRDI ILONA szerk., *Természeti környezet, a mezőgazdaság lehetőségei*. Érmelléki Kalauz 2. Debrecen. 9–24.

KISS MAGDALÉNA

MAGDALÉNA KISS, **Language contact in the region known as Érmellék**

The paper presents, according to linguistic strata, the hydronyms of Ér ('brook') and its branches, streams forming part of the northern drainage area of the Körös region. Data of Hungarian and foreign names are arranged in chronological order, because the changes of hydronyms have been affected not only by natural, but also by historical forces as well as by social and ethnic contacts. The change and alternation of these factors in time led to an interesting and varied picture. After briefly presenting the river Ér and its region, the author also quotes the settlement names of the area, for two reasons: on the one hand, these names offer considerable help in identifying the ethnic composition of the territory, and with the help of them we can get an insight into who lives or lived in the area; on the other hand, based on the well-known connections between hydronyms and settlement names, we can deduce conclusions about the primacy of a language in the region as well as on the shaping force of demographic index on hydronyms.